

Föräldrasamverkan – ömsesidighet, dialog och erkännande

Ulrika är nyutträd rektor på Hallonskolan, och inför det nya läsåret har hon samlat arbetslagsledarna för ett samtal om hur man har arbetat med föräldrasamverkan på skolan. Eftersom hon inte känner lärarna speciellt väl vill hon försöka sätta sig in i vad skolan har för samverkanstradition. Hon har tagit med sig några fall från sin förra skola som hon tänkte kunde fungera som underlag för samtalet. Ulrika ber lärarna att tänka sig in i följande situation:

Det är utdelning av betyg i samband med skolavslutningen och 15-åriga Kajsa har studerat flitigt under höstterminen, vilket också märktes i höstens betyg. Föräldrarna är nöjda och glada, de har stora förhoppningar om sin flickas framtid. Hon ska så småningom studera på högskolan och skaffa sig ett bra yrke, tänker familjen. Pappan besöker läraren innan han går hem på avslutningsdagen och Kajsa följer lite motvilligt med men säger inte mycket. Pappan är arg och besviken och undrar varför hans flicka inte fick det högsta betyget i ett av ämnena. Hon hade ju kämpat och satsat på skolan och hemma hade hon sagt att allting gick bra. På vårterminens utvecklingsamtal hade mentorn visserligen berättat att Kajsa hade förändrats och att hon till exempel nu behövde påminnas om att lämna in arbetsuppgifter till SO-läraren. Pappan anser att läraren har satt fel betyg. Han besöker rektorn i detta ärende.

”Vad säger ni om det här, är det någonting ni känner igen er i?”, frågar Ulrika. De flesta nickar instämmande. Tomas säger: ”Ja, det här är bekant, skulle lika gärna kunna ha hänt hos oss. Alla har vi olika erfarenheter av skolan och jag tycker att vi behöver hjälpa föräldrar att sätta ord på vad skolan handlar om.” Eva instämmer: ”Ja skolan ser annorlunda ut i dag och jag tror vi kan bli bättre på att berätta saker för föräldrar, sådant som vi ofta tar för givet”. Tomas fyller på: ”Ja exempelvis att man tidigare kunde få betyg för ’nit och flit’ men att vi har lämnat det för länge sedan.”

”Har ni andra också erfarenhet av det här?”, undrar Ulrika. ”Både ja och nej”, säger Bengt. ”Det är väl en fråga om avvägningen mellan hur långt vårt ansvar går som professionella och var föräldrarnas ansvar tar vid. Pappan i det här fallet verkar inte ha tagit ansvar för att sätta sig in i hur betygen fungerar”, säger han och fortsätter. ”Det tar ju en massa tid att förklara saker i detalj för föräldrarna. När jag har delat ut kursplaner och betygskriterier till föräldrarna, då kan jag tycka att ’nu är det väl upp till dem’. Jag tycker det är viktigt att vi inte tar bort föräldraansvaret.”

Karin instämmer: ”Jag håller med Bengt, vi i skolan har ett ansvar att hjälpa det här barnet och vi ska informera föräldrarna om det som står i läroplanen, men sedan tycker jag att jag har gjort mitt. Jag har skickat hem omdömen och annat, så jag känner mig nöjd med det.”

Marianne som har suttit och lyssnat känner inte riktigt igen sig i den bild som Bengt och Karin ger, när hon tänker på hur det är i hennes arbetslag. ”I vårt arbetslag har vi också diskuterat frågan om information till föräldrar”, säger Marianne. ”Vi kom fram till att vi kanske måste ta oss tid att förklara för föräldrarna, för det är ju ganska mycket skolord som många inte förstår.” Marianne berättar att flera lärare i hennes arbetslag tidigare kände sig osäkra på hur man bemöter en förälder som är upprörd och tycker att man som lärare har satt ett felaktigt betyg. ”Vi bestämde oss för att gå ihop några lärare för att tillsammans kunna ha en mer samlad bild av den här eleven, för att både ge en positiv bild av eleven och för att kunna peka på de mål eleven inte har nått.” Marianne berättar vidare att det lätt kan bli väldigt personligt och att en förälder tycker att ”det är ju du som är en dålig lärare, du har satt ett felaktigt betyg”. ”Men då är det bra att kunna få en röst från någon annan lärare, en biologilärare som har sett elevens arbete i det ämnet och kan säga att ’... hon resonerar inte riktigt på den nivån som krävs för det och det betyget’. Jag har också sett det i engelskan’, kan någon annan lärare säga.” Det är viktigt att man talar

öppet om det här i arbetslaget. Vi tycker det har lett till att vi känner oss säkrare på att vi har satt rätt betyg och då blir det mycket enklare att argumentera gentemot föräldern.

”I det exemplet du gav Ulrika”, fortsätter Marianne ”sa du att ’visserligen hade mentorn berättat på vårterminens utvecklingssamtal att Kajsa förändrats’ och så vidare ... Men jag tror att man måste ha den här dialogen med föräldrarna hela tiden under terminens gång. Och säga ungefär ’Kajsa är hos mig varenda lektion, men det är fortfarande det här och det här som saknas’. När man öppnar det där kuvertet med betyg ska det inte vara en överraskning att betyget inte är det högsta, utan då ska man ha fått veta det redan innan. Så har vi jobbat i vårt arbetslag”, säger Marianne.

Eva som har suttit och lyssnat säger att det kan vara svårt att förmedla kunskapskraven för ett betyg i till exempel svenska som andraspråk och hon berättar att det ganska ofta händer att en förälder blir arg på barnet och undrar varför hon eller han inte jobbar bättre. ”Vi har pratat mycket i vårt arbetslag om hur vi ska hantera sådana situationer och bestämde oss förra året för att ta den här fighten med föräldrarna.” ”Det kan ju vara ganska jobbigt men vi brukar numera bjuda in föräldrar till samtal”, fortsätter Eva. Hon berättar om ett samtal hon nyligen haft med en besviken pappa. ”Jag sa tydligt och klart till pappan att ’Aila kämpar jättehårt, går på läxhjälp och gör verkligen allt vad hon kan. Men det tar tid med språket. Jag förstår att du är förtvivlad, jag förstår att du vill ditt barns bästa men tänk på att det snarare blir sämre för ditt barn om du skäller och blir arg och det är bättre att du stöttar ditt barn i stället’, så vi känner oss lite mer modiga nu”, säger Eva.

Ulrika begrundar de ganska stora skillnaderna mellan arbetslagen i hur de hanterar olika svårigheter i arbetet med föräldrarna. Hon tänker tyst för sig själv att hon fått mycket nyttig information men blir samtidigt lite fundersam över vad de här skillnaderna står för. Tänker arbetslagsledarna i första hand på ”sina elever och sina föräldrar”? Hur länge har lärarna arbetat i samma arbetslag? Hon ser framför sig en utmaning i att skapa en gemensam kultur på skolan, inte minst för samarbetet med föräldrarna.

Forskning om dialogen med föräldrarna

I nedanstående avsnitt ska vi uppmärksamma några forskningsstudier som knyter an till exemplet. Syftet är att fördjupa samtalet med hjälp av några illustrationer och teoretiska begrepp.

Magnus Dahlstedt och Fredrik Hertzberg (2011) intervjuade rektorer och annan personal vid tre skolor i en förort till en svensk storstad. Författarna ger en sammansatt bild av hur det växer fram olika sätt att se på och förhålla sig till föräldrasamverkan på skolorna, och de ser huvudsakligen två förhållningssätt. I det första förhållningssättet definierades problem och lösningar med föräldrasamverkan så att fokus huvudsakligen hamnade på föräldrarna. Argumenten rörde sig om att det är föräldrarnas språk, kultur eller ”utanförskap” som utmanar eller försvårar en fungerande samverkan. Föräldrarna framstod som orsak till många av de svårigheter som kan uppstå i relationerna mellan skola och föräldrar. En illustration till det här förhållningssättet visar Laid Bouakaz (2007, 2009) på i sin forskning om lärares och föräldrars syn på föräldrasamverkan i några mångkulturella skolor. För lärarna handlade samverkan om att föräldrarna skulle uppfylla sina roller som goda föräldrar och anpassa sig till de normer och värden som präglar skolan och det nya samhälle som de blivit en del av. Varje enskild familj förväntades engagera sig i det egna barnets skolgång. Föräldrarna å andra sidan förväntade sig mer kollektiva former av samarbete där lärare och föräldrar samverkar runt olika aktiviteter med barnen.

I det andra förhållningssättet till föräldrasamverkan betraktades varken föräldrarna som problem eller skolan som lösning utan båda parter sågs snarare som både problem och lösning. I det fallet är det personalen som står i förgrunden. Dahlstedt och Hertzberg (2011) beskriver hur skolan kritiskt diskuterar personalens användning av begrepp som ”invandrarföräldrar” och föräldrar som ”kulturellt annorlunda”. Satsningen på att förbättra samverkan med skolans

föräldrar, varav många hade sin bakgrund utanför landets gränser, tog sin utgångspunkt i personalens och skolans egna förhållningssätt som man uppfattade som ett problem i sig. Det fanns ett stort behov av att utveckla personalens kulturella kompetens: förmågan att med inlevelse, nyfikenhet och förståelse möta föräldrar utifrån deras egna förutsättningar och försöka att få till stånd en samverkan där de olika parterna är öppna för lärande i båda riktningarna (Dahlstedt & Hertzberg 2011, sidan 139–140). På skolan organiserades personalsamtal och seminarier i form av kollegiala reflektioner över olika teman där de egna förhållningssätten till och förväntningarna på ”invandrarföräldrar” sattes i kritisk belysning.

På väg mot ett interkulturellt förhållningssätt – ömsesidighet och dialog

De olika förhållningssätten till samverkan med föräldrar kan relateras till ett resonemang om *interkulturella perspektiv* (Lorenz & Bergstedt 2006), *interkulturell pedagogik* (Lahdenperä 2004), *interkulturellt samspel* (Steir & Sandström Kjellin) och interkulturella arbetsformer (Alfakir, Lahdenperä & Strandberg 2011). Begreppen uttrycker en strävan efter att överskrida etnocentriska föreställningar. Hans Lorenz och Bosse Bergstedt (2006) menar att det är viktigt att analysera allas etnocentriska uppfattningar och beteenden. Lorentz (2010) refererar till den franske sociologen Alain Touraine som menar att en interkulturell kommunikation handlar om att inte förvånas över olikheter mellan individer med olika kulturell bakgrund utan att kunna urskilja likheterna och skillnaderna mellan de tolkningar som personer från olika kulturer gör av en händelse.

För att illustrera den urskiljningsförmåga som Touraine talar om tar vi ett exempel från Ing-Marie Parszyk (2001) studie. Parszyk beskriver hur personalen på en förskola med endast assyriska och syrianska barn ville hitta nya vägar för att kommunicera med barnens föräldrar via en videofilm. Den skriftliga kommunikationen hade nämligen inte fungerat. På barnens modersmål spelades filmen ”Frukost” in, som adresserade ett problem, som personalen ville få en ingång till. Filmen handlade om att maten ibland inte räckte till och att det ibland blev mat över, beroende på att fler än planerat infann sig till förskolans frukost eller att inte alla barn som var anmälda kom. Mammorna samspråkade ivrigt efter att ha sett filmen och visade personalen att de hade förstått, vilket blev tydligt när de levererade lösningar på problemet, till exempel: ”spar maten till nästa dag”, ”laga mer om det kommer många barn” och ”värm maten till dem som kommer senare.” Förslagen gick stick i stäv med personalens idé om att komma i tid då själva budskapet i filmen var tänkt som en tillrättavisning om att passa tider. Vad kan då denna nästan komiska episod enligt Parszyk tillföra värdegrundsdebatten? Ja, hon menar att det är intressant att se hur problem kan uppstå när flera uppriktigt positiva värderingar möts och hur man anser några bära skulden för att den pedagogiska situationen i detta möte inte fungerar.

Personal och föräldrar tycktes känna ansvar för att hjälpa de som felat, nämligen den andra parten. Alla hade barnens bästa för ögonen, nämligen en för barnen lugn, harmonisk start av arbetsdagen. I föräldrarnas ögon var det förmodligen ointressant att skylla ”problemet” på personalen. Klocktiden var så oväsentlig i hemkulturen att man i filmen inte ens uppmärksammade pekpinnen om att passa tider. Säkerligen uppfattade man personalen som rådlös i förskolans hushåll (Parszyk 2001, sidan 203).

Med exemplet vill Parszyk visa hur en händelse kan tolkas som ett gemensamt problem men ges helt olika lösningar beroende på olika värdegrunder. Hon framhåller att ”... vi ofta är omedvetna om hur våra värderingar styr vårt pedagogiska förhållningssätt” och att det därför kan vara svårt för läraren att vara tydlig (Parszyk 2001, sidan 204).

Samverkan med föräldrar utifrån ett interkulturellt perspektiv

Nabila Alfakir, Pirjo Lahdenperä och Max Strandberg (2011) skriver om samarbete med föräldrar utifrån ett interkulturellt förhållningssätt. Nyfikenhet på andra och andra perspektiv är centralt i ett interkulturellt förhållningssätt och författarna framhåller vikten av att lärare utvecklar vad de benämner en *interkulturell kompetens*. Det handlar om en medvetenhet om att olika sociala koder och fördomar samt skilda uppfattningar om undervisning och uppfostran kan komplicera samarbetet med föräldrar. Författarna beskriver ett förändringsarbete med en grupp lärare som syftade till att upptäcka och diskutera etnocentriska uppfattningar bland både lärare och föräldrar. Metoden var att införa föräldramöten som baserades på dialog med ett interkulturellt förhållningssätt, i stället för information. Lärarna enades om ett gemensamt innehåll under föräldramötena som kunde handla om elevernas frukostvanor, sena ankomster, respekt mellan kamrater, ansvar och regler et cetera, och dessa teman diskuterades i mindre grupper. Efter några interkulturella föräldramöten intervjuades både lärare och föräldrar om sina erfarenheter.

Lärarna var nöjda med att de prioriterat diskussioner och en lärare berättar att ”det fanns inga värderingar runt vad föräldrarna sa”, en annan att ”meningen med den här typen av föräldramöten är ju att man ska kunna säga sin mening utan att bli påhoppad och man ska få höra vad de andra säger”. Lärarna fann en glädje i att träffa föräldrarna på ett jämlikt plan genom att båda parter upplevdes vara ”likvärdiga” (Nabila Alfakir, Pirjo Lahdenperä & Max Strandberg 2011, sidan 72). Föräldrarna var också nöjda och ansåg att det var lättare att komma till tals i smågruppsdiskussioner. Föräldrarna jämförde med hur de hade upplevt tidigare föräldramöten som de inte hade deltagit i så ofta för att de var rädda att bli utpekade av andra föräldrar eller av läraren. De menade att ”många föräldrar som har stökiga barn tänker så” (sidan 74).

Att vissa föräldrar kan känna sig utpekade framkommer också i en studie av Bengt Persson och Elisabeth Persson (2012). Forskarna följde ett förändringsarbete i några skolor i en kommun som handlade om att ersätta särskilda undervisningsgrupper och nivågruppering med en sammansättning av grupper utifrån ett inkluderande synsätt. En av föräldrarna som intervjuades om vad förändringen hade inneburit berättar att det finns föräldrar vars barn det går bra för i skolan, som vill ta bort några elever från klassrummet. ”För att få en större förståelse för varandras olikheter är det nog den gruppen man ska jobba mer med”, anser föräldern. Att få förståelse för varandras olikheter, som den här föräldern framhåller vikten av, är ett uttryck för ett interkulturellt förhållningssätt som pekar mot en bredare och mer generell förståelse av interkulturalitet (Nilsson 2008).

Relationen mellan lärare och föräldrar kan man se som en moralisk relation i och med att båda parter tillsammans delar ett gemensamt ansvar för barnet. Även om föräldern har huvudansvaret för barnets fostran är läraren och föräldern förenade i det gemensamma ansvaret i att fostra barn till trygga individer och goda samhällsmedborgare. I senare texter (se Jonsdottir & Nyberg 2013) om föräldrasamverkan har begreppet erkännande lyfts fram för att beteckna relationen mellan lärare och föräldrar. Erkännande blir meningsfullt och relevant att tala om just på grund av den moraliska ansvarsdimension som utmärker relationen mellan läraren och föräldern.

Relationen mellan lärare och föräldrar som en erkännanderelation

Erkännande är ett begrepp som ofta används i den samtida diskussionen inom filosofi och sociologi. Filosofen Charles Taylor (1995) menar att erkännande är ett grundläggande behov i och med att det är intimt kopplat till vår identitet och frågan om vilka vi är. Sociologen Carl-Göran Heidegren (2009) skriver att erkännande kommer till uttryck via gester, ett leende, en beröring och ett vänligt ord som signalerar att du kan förvänta dig välvilliga handlingar från min sida. Erkännande är någonting mer än beröm, uppmuntran och positiv feedback och handlar

snarare om en grundläggande hållning där den andras upplevelse tas på allvar. Erkännande bör förstås som en kvalitet i mellanmännsliga relationer och Heidegren tar föräldrars kärlek till det nyfödda barnet som exempel. Redan den första anblicken och det lyckliga leendet kan ses som ett löfte om kärlek och omsorg i framtiden. På liknande sätt, menar Heidegren, kan det igenkännande leendet eller hälsningsgesten mellan två personer ses som uttryck för respekt eller uppskattning eller bådadera och som en preliminär garant för kvaliteten hos den mellanmännsliga relation som är på väg att utvecklas.

Erkännande är nära besläktat med tillit och genom att visa tillit öppnar vi oss för varandra. Den tillit någon visar oss som vän, kollega eller medmänniska menar Heidegren (2009) uttrycker en uppfordran till erkännande och rymmer en förväntan om att bli bemött med välvilliga handlingar¹ Erkännande handlar om att vi tar ansvar för den andras liv och inte är likgiltiga. Heidegren talar om existentiell omtanke och existentiellt deltagande och menar med det en form av emotionellt erkännande som grundar sig i att vi berörs av den andra och är öppen för henne som medmänniska.

Betraktar man relationen till föräldrar som en erkännanderelation får det konsekvenser för hur samarbetet med föräldrar organiseras, men framför allt i att man ser föräldrar som unika individer. Med utgångspunkt i resonemanget om erkännande ger vi här ett exempel för att konkretisera vad en erkännanderelation i praktiken kan innebära. Exemplet är hämtat från hur en rektor brukar hantera situationer som kan vara känslomässigt (moraliskt) ansträngande för både föräldrar och skolpersonal.² Rektorn berättar att på den skola där hon arbetar händer det ganska ofta att skolan gör en anmälan till socialtjänsten. När sådana situationer inträffar, där föräldrarna ofta blir upprörda och arga, brukar hon kontakta föräldrarna och säga: ”Jag har gjort en anmälan till socialtjänsten och när ni blir kallade dit så följer jag gärna med er. När vi är där och ni vill prata enskilt går jag ut. Fast jag kan få berätta om min anmälan och min oro. Jag kommer säga det här och det här men ingenting annat. Jag kommer tala om att jag tycker du är en viktig förälder, att du är viktig för ditt barn men att jag är orolig för att ditt barn (exempelvis) är ute sent på nätterna, börjar tappa mycket i motivation i skolan eller använder droger.” Rektorn berättar att de arga föräldrarna har nappat på detta men att man som rektor för att klara av sådana situationer ”måste vara lite modig själv”.³

Diskussionsfrågor

- En lärare på en skola uttryckte följande erfarenhet. *För att få en bra relation mellan skolan och föräldrar måste föräldrarna uppleva att lärarna på skolan kan sitt jobb och att de litar på att lärarna vill barnet/eleven väl.* Hur upplever ni att situationen är på er skola?
- Vad tror ni ligger bakom föräldrarnas känsla av att ha blivit kränkta och missförstådda i följande situation: *Läraren bokar tid för utvecklingssamtal med hjälp av tolk. Föräldrarna säger att de inte alls behöver tolk. Läraren upplever att tolk är ett måste, annars vet hon inte om föräldrarna förstår det som hon vill ta upp på utvecklingssamtalet. Föräldrarna visar tydligt att de känner sig kränkta och missförstådda.*
- Hur skulle man kunna förebygga att den situation som beskrivs ovan inte inträffar?
- Hur kan man resonera om den här situationen utifrån ett interkulturellt förhållningssätt?
- Vad skulle ni på er skola kunna göra för att utveckla samarbetet med föräldrar i riktning mot ett ömsesidigt erkännande?

---

¹ Här återoppar Heidegren den danske teologen Knud E Lögstrup

² Intervjun med denna rektor gjordes som ett förarbete till denna text.

³ Jämför Andy Hargreaves (2001) rekommendation till lärare om att ”move towards the danger”

Referenser

- Alfakir, Nabila; Lahdenperä, Pirjo & Strandberg, Max (2010): *Interkulturella föräldramöten*. I Lahdenperä, Pirjo & Lorentz, Hans, red (2010): *Möten i mångfaldens skola. Interkulturella arbetsformer och nya pedagogiska utmaningar*. S 61-80. Lund: Studentlitteratur.
- Bouakaz, Laid (2007): *Parental involvement in school: what hinders and what promotes parental involvement in an urban school*. Malmö högskola. Lärarutbildningen.
- Bouakaz, Laid (2009): *Föräldrasamverkan i mångkulturella skolor*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, Magnus & Hertzberg, Fredrik (2011): *Skola i samverkan. Miljonprogrammet och visionen om den öppna skolan*. Malmö: Gleerup.
- Hargreaves, Andy (2001): Emotional geographies of teaching. *Teachers College Record*, 103(6), s 1056–1080.
- Heidegren, Carl-Göran (2009): *Erkännande*. Liber. Malmö.
- Jonsdottir, Fanny & Nyberg, Eva (2013): *Erkännande, empowerment och demokratiska samtal*. I Harju, Anne & Tallberg Broman, Ingegerd, red: *Föräldrar, förskola och skola. Om mångfald, makt och möjligheter*, s 59-77. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentz, Hans (2010): *Interkulturell kompetens – en pedagogisk utvecklingsmodell*. I Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse, red: *Interkulturella perspektiv. Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*, s 109-135. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse, red (2006): *Interkulturella perspektiv. Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, Pirjo, red (2004): *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, Pirjo & Lorentz, Hans, red (2010): *Möten i mångfaldens skola. Interkulturella arbetsformer och nya pedagogiska utmaningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Lögstrup, Knud E (1992): *Det etiska kravet*. Göteborg. Daidalos.
- Nilsson, Agneta (2008): ”Vi lämnar till skolan det käraste vi har - Om samarbete med föräldrar – en relation som utmanar”. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Parszyk, Ing-Marie (2001): *Värdegrund, värdefull, värdelös...* I Linde, Göran, red: *Värdegrund och svensk etnicitet*, s 200-217. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Bengt & Persson, Elisabeth (2012): *Inkludering och måluppfyllelse – att nå framgång med alla elever*. Stockholm: Liber.

Steir, Jonas & Sandström Kjellin, Margareta (2009): *Interkulturellt samspel i skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Taylor, Charles (1995): *Erkännandets politik*. I Amy Gutmann (red): *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*, s 37-54. Göteborg: Daidalos